Наукові поняття мають значення і для тлумачення законодавства. Закон не завжди містить готову відповідь на кожне практичне запитання. Іноді потрібно врахувати мету правового регулювання, зміст суміжних норм і загальні принципи права. Якщо юрист неточно використовує терміни або не розрізняє близькі за значенням категорії, це може призвести до помилкових висновків. Тому в юридичній освіті важливо розвивати не тільки здатність запам'ятовувати визначення, а й уміння застосовувати їх під час аналізу конкретних справ [2].

На мою думку, значення наукових понять особливо помітне тоді, коли юрист стикається з неоднозначною ситуацією. У такому разі недостатньо просто знайти відповідну статтю закону. Потрібно зрозуміти її зміст, встановити зв'язок із фактичними обставинами та пояснити, чому обраний варіант вирішення є юридично обґрунтованим. Саме понятійний апарат допомагає побудувати таке міркування послідовно й уникнути поверхневих оцінок.

Отже, наукові поняття є важливими знаряддями юридичного мислення, оскільки допомагають аналізувати правові явища, тлумачити законодавство та аргументувати рішення. Їхнє значення полягає не в механічному запам'ятовуванні визначень, а в умінні використовувати їх у практичній діяльності. Для майбутнього юриста знання основних категорій філософії права є необхідною умовою формування самостійного, послідовного й обґрунтованого професійного мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навчальний посібник. Львів: Край, 2007. 192 с.

УДК 349.6

КАЛДИБАЄВА Н., магістрантка
Науковий керівник – **БРОВКО Н.І.**, д-р юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

РЕАЛІЗАЦІЯ ТА ЗАХИСТ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У публікації розглянута проблема реалізації та захисту екологічних прав громадян у зарубіжних країнах. Проаналізований міжнародний досвід демонструє, що ефективний захист екологічних прав передбачає поєднання спеціалізованого судочинства, альтернативних способів вирішення спорів і міжнародних механізмів захисту прав людини. Для України особливе значення має врахування практики ЄСПЛ під час удосконалення національного законодавства та правозастосування. Водночас основний захист екологічних прав має забезпечуватися на національному рівні, тому необхідно підвищувати ефективність роботи державних органів і судів. Це сприятиме належному захисту громадян від негативного впливу забруднення довкілля та забезпеченню їхніх основоположних прав.

Ключові слова: екологічні права, реалізація прав, захист прав, міжнародні механізми захисту, ефективний захист.

Міжнародне співтовариство приділяє значну увагу охороні довкілля, раціональному використанню природних ресурсів і створенню безпечних умов життя людини. Екологічна політика розвинених держав спрямована не лише на подолання наслідків забруднення, а й на запобігання екологічним проблемам та збереження природної рівноваги. Зарубіжні країни використовують різні механізми захисту екологічних прав громадян. До них належать адміністративні та судові процедури, створення спеціалізованих екологічних судів і окремих палат у судах загальної юрисдикції. Така спеціалізація сприяє підвищенню компетентності суддів, оперативності розгляду справ і якості судових рішень.

У європейських країнах важливим інструментом державного управління є екологічні угоди, які застосовуються, зокрема, у Нідерландах і Німеччині. Вони передбачають зменшення шкідливих викидів, контроль небезпечних речовин, скорочення відходів та їх повторне використання. Водночас пріоритети екологічної політики держав відрізняються: у

Німеччині та Швейцарії значну увагу приділяють збереженню ландшафтів, а в Румунії, Болгарії та Угорщині — якості повітря, води й інших природних ресурсів. Відрізняються також підходи до відповідальності за екологічні правопорушення, зокрема щодо застосування адміністративних і кримінальних санкцій.

Німеччина має розвинену систему екологічного законодавства, а охорона природи визнається важливим завданням держави та суспільства. Управління в цій сфері здійснюється на федеральному рівні, рівні земель і місцевому рівні, що дає змогу враховувати регіональні особливості [1]. У Норвегії значну роль відіграють муніципалітети, а дотримання екологічних вимог підприємствами контролюється за допомогою інспекцій та аудитів. Крім того, у країні діє державний екологічний фонд, який підтримує розвиток безпечних технологій [2]. У Болгарії підприємства зобов'язані застосовувати технології для зменшення шкідливих викидів, тоді як у Польщі охорона довкілля регулюється законодавством, а контроль за його дотриманням здійснює Державна інспекція з охорони навколишнього середовища [3].

Особливої уваги заслуговує досвід Фінляндії, де екологічні права громадян закріплені в Конституції та законодавстві. Громадяни можуть об'єднуватися для захисту довкілля, брати участь у громадських заходах і природоохоронних ініціативах. Також передбачено відповідальність за збереження природи, біорізноманіття та культурної спадщини. Важливу роль відіграють екологічні громадські організації, які займаються охороною лісів і водних ресурсів, протидією кліматичним змінам та беруть участь в обговоренні рішень щодо використання природних ресурсів. Співпраця держави з такими організаціями сприяє прозорості управління та підвищенню екологічної свідомості населення [4].

У Китаї створено спеціалізовані екологічні суди, які забезпечують розгляд справ, пов'язаних із захистом довкілля. У США, Австралії, Канаді та Новій Зеландії також діють судові органи, що спеціалізуються на вирішенні екологічних спорів. Важливою особливістю їхньої діяльності є залучення незалежних експертів, які допомагають суддям оцінювати складні екологічні питання. У Нідерландах, Данії, Фінляндії та Швеції екологічні справи розглядаються відповідними спеціалізованими підрозділами судової системи.

Крім судового захисту, у зарубіжних країнах застосовуються альтернативні способи вирішення екологічних спорів, зокрема медіація. Вона дає змогу швидше врегульовувати конфлікти між зацікавленими сторонами та зменшувати навантаження на суди. Перспективним напрямом міжнародного захисту довкілля є створення міжнародного екологічного суду. Питання вдосконалення механізмів вирішення екологічних спорів також розглядається в межах діяльності Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП).

Важливу роль у захисті екологічних прав відіграє Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). У своїй практиці він визнає, що забруднення довкілля може призводити до порушення права на життя, а також права на повагу до приватного і сімейного життя. При цьому держава зобов'язана вживати належних заходів для захисту населення від екологічних загроз, зокрема тоді, коли вони виникають унаслідок діяльності приватних підприємств [5, с.14].

Водночас одним із найскладніших питань залишається доведення факту порушення прав людини та встановлення причинно-наслідкового зв'язку між забрудненням і завданою шкодою. До захисту екологічних інтересів долучаються також громадські організації, які можуть представляти інтереси суспільства у спорах щодо діяльності, що негативно впливає на довкілля.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що ефективна реалізація екологічних прав громадян потребує комплексного підходу, який передбачає вдосконалення законодавства, виконання міжнародних екологічних зобов'язань і співпрацю держави, громадськості та бізнесу. Важливе значення має розроблення національних екологічних програм відповідно до міжнародних стандартів, що сприятиме подоланню глобальних екологічних проблем, зокрема зміни клімату, забруднення довкілля та втрати біорізноманіття. Особливо корисним для України є досвід Фінляндії, де громадські організації активно долучаються до

формування екологічної політики та захисту природних ресурсів. Україні доцільно розвивати громадську участь в ухваленні екологічно значущих рішень, посилювати контроль за дотриманням природоохоронного законодавства та забезпечувати відповідальне використання природних ресурсів. Важливими напрямами також є застосування фінансових стимулів, податкових пільг і штрафів за порушення екологічного законодавства. Крім того, необхідно активніше залучати громадські організації до розв'язання екологічних проблем і здійснення громадського контролю. Реалізація цих заходів сприятиме ефективнішому захисту довкілля та забезпеченню екологічних прав громадян України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A Guide to Environmental Administration in Germany. Dessau-Roßlau: German Environment Agency, 2019. URL: https://www.umweltbundesamt.de/en/publikationen/a-guide-to-environmental-administration-in-german
2. Norwegian Environment Agency. Klimasats support scheme. URL:https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/kutte-utslipp-av-klimagasser/klimasats/
3. Bulgaria. Environmental Protection Act. Ministry of Environment and Water. URL:https://www.moew.government.bg/en/environmental-protection-act-7628/
4. The Finnish Association for Nature Conservation. Official website. URL:https://www.sll.fi/en/

Бровко Н. І. Проблемні питання реалізації права на екологічну інформацію. Основні права людини і громадянина в умовах глобалізації: матеріали Всеукраїнського науково-практичного круглого столу (м. Київ, 23 листопада 2022 р.). Київ: Київський національний університет технологій та дизайну, 2022. С. 12–16. URL:https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/20597

УДК 342.7:355.01

ЯЦЕНКО М. В., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **БРОВКО Н.І.,** д-р юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ІНТЕРЕСУ

У тезі досліджується питання обмеження конституційних прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. Розглядається співвідношення публічного та приватного інтересу, правові підстави та межі обмеження прав, а також конституційні гарантії їх захисту. Особлива увага приділяється необхідності дотримання принципів законності та пропорційності під час застосування обмежувальних заходів.

Ключові слова: конституційні права, права людини, воєнний стан, публічний інтерес, приватний інтерес, обмеження прав, конституційні гарантії, національна безпека.

Конституційні права і свободи людини є однією з основ демократичної та правової держави. Конституція України закріплює широкий перелік прав і свобод та встановлює обов'язок держави їх забезпечувати і захищати. Водночас існують обставини, за яких для захисту держави та суспільства виникає необхідність тимчасового обмеження окремих прав людини. Особливо актуальним це питання стало в умовах воєнного стану в Україні. Збройна агресія проти України зумовила необхідність застосування спеціальних правових заходів, спрямованих на забезпечення оборони держави, національної безпеки, громадського порядку та захисту життя населення. У таких умовах виникає необхідність знайти баланс між публічним інтересом держави та суспільства і приватним інтересом конкретної людини.

Основні положення щодо прав і свобод людини закріплені в розділі ІІ Конституції України. Відповідно до статті 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Водночас Конституція передбачає можливість тимчасового обмеження окремих прав в особливих умовах. Згідно зі статтею 64 Конституції України, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень.

Важливо зазначити, що введення воєнного стану не означає припинення дії Конституції або повного скасування прав людини. Обмеження можуть стосуватися лише тих прав, щодо